

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00012 Valtioneuvosto

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistöissä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta sekä kalastuslain muuttamisesta
Viite: Lausuntopyyntö 30.9.2016, MMM023:00/2011

Lausuntona esitämme:

- 1) Allekirjoittajien mielestä lohien suojeleminen on ensiarvoisen tärkeää, mutta suojelun nimissä tehtävien rajoitusten kohdentuminen on ongelmallista, sillä ne kohdentuvat pääasiassa perinteisen kalastuksen harjoittajiin eli saamelaisiin verrattuna matkailukalastajiin.
- 2) Allekirjoittavat vaativat, että luonnos hallituksen esitykseksi hylätään perustuslain sekä kansainvälisten sopimusten vastaisena, sillä **ehdotus loukkaa saamelaiskulttuurin suojaa, omaisuudensuojaa sekä yhdenvertaisuutta**. Samalla sopimus vaarantaa myös Tenojoen kalastuksen saamelaisena elinkeinona ja uhkaa Utsjoen kunnan elinkeinoja. Esitysluonnos rakentuu saamelaisten kalastusoikeuksien varaan, eikä Suomen hallitus ole saanut saamelaisilta kalastusoikeuden haltijoilta eikä Saamelaiskäräjiltä suostumusta esitettyyn säätelyyn. Esitystä on myös virheellisesti perusteltu siten, että isännättömistä lohista voidaan säädellä vapaasti, vaikka Tenojokivarsien talot lunastivat kukin rahamääräisen suolakalaosuuden valtiolta omistaen käytännössä lohien.
- 3) Lisäksi allekirjoittajat ehdottavat, että Sumi ja Norja aloittava uudet neuvottelut sopimus- ja kalastussäännöstä. Ensisijaisesti sekä Norjan että Suomen kalastusoikeuksien haltijoille tulisi antaa mahdollisuus neuvotella ratkaisusta. Tämän jälkeen valtioiden edustajat otettaisiin mukaan neuvotteluihin, jotta ratkaisu olisi hyväksyttävissä myös paikallisesti. Täten Utsjoen kunta vaatimus toteutuisi myös **paikallisten näkemysten huomioimista** sopimus- ja sääntöehdotuksessa.
- 4) Kumpikaan sopimusosapuoli ei ole irtisanonut voimassa olevaa sopimusta, jonka irtisanomisaika on yksi vuosi. Joten nykyinen sopimus on voimassa ainakin kalastuskautena 2017, mikäli ehdotettua sopimusta ei ratifioida. Allekirjoittajat esittävät, että kalastusta voidaan rajoittaa nykyisen sopimuksen 7 artiklan mukaan sääntelemällä virkistyskalastusta, esimerkiksi hintoja korottamalla ja kalastusaikoja rajoittamalla, kunnes uusi sopimusehdotus on laadittu.

- 5) Mikäli esitysluonnos saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi, niin perustuslain 95.2 §:n mukaan **eduskunnan on se hyväksyttävä sitä lepäämään jättämättä päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä**, sillä luonnos loukkaa sekä saamelaiskulttuurin että omaisuudensuojan ydintä.
- 6) Täten allekirjoittajat ehdottavat, että **maa- ja metsätalousministeriö teettää oikeudellisten, kulttuuristen, sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristövaikutusten arvioinnin yhdessä kalastusoikeuksien haltijoiden kanssa sekä Tenojokilaaksojen saamelaiskulttuurille, omaisuudensuojalle että Utsjoen kunnan elinkeinoille, erityisesti matkailulle nykyisestä sopimuksesta sekä luonnoksesta**. Vasta vaikutusarvioinnin perusteella voidaan hahmottaa uuteen kalastussopimukseen tarvittavat muutokset. Tämä osaltaan korvaisi esitysluonnoksen yleisperusteluiden puutteita.

Samalla allekirjoittajat vaativat, että luonnoksen tosiasialliset vaikutukset kalastuslupien osalta, kuten kalastusoikeuksien luovutukset, vuokraus sekä jakamattomien pesien oikeudelliset ongelmat selvitetään perusteellisesti. Myös luonnoksen taloudelliset vaikutukset osakaskunnille vaativat perusteellista selvitystä.

Lisäksi esitysluonnos tulisi saattaa pääministeri Sipilän asettaman lainsäädännön arviointineuvoston käsiteltäväksi.

- 7) Allekirjoittajat vaativat **voimaansaattamislain yhteydessä säädettäväksi myös sivujokien kalastussäännöt**, jotta voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti esityksen vaikutuksia.
- 8) Allekirjoittajat esittävät myös, että **perustetaan Tenojoen valuma-alueen osakaskuntien paikallishallinto Suomen puolelle, jolle annetaan valtuus toimeenpanna Tenojoen sopimus ja kalastussääntö samoin periaattein kuin voimaansaattamislaissa ehdotetaan kalatalousalueen kohdalla**.

Luonnoksessa on muilta osin huomattavasti kavennettu vuonna 2019 perustettavan Tenojoen vesistön kalatalousalueen toimivaltaa ja annettu tehtäviä maa- ja metsätalousministeriön päätettäväksi verrattuna kalastuslain 24 §:ssä muiden Suomessa sijaitsevien kalatalousalueille säädettyihin tehtäviin. Esitämme, että ne palautetaan paikallishallinnon/kalatalousalueen tehtäviksi.

- 9) Mikäli voimaansaattamislaki hyväksytään, siihen tulee lisätä 9 §:ään Vakituinen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa lause ... ennen kalastuskauden alkua ***tai hän on saanut kalastusoikeutensa perintönä vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvalta henkilöltä tai tämän perilliseltä***. Lisäys turvaa saamelaisten oikeuden harjoittaa kalastusta.

Toissijaisesti mikäli lisäystä ei hyväksytä, niin vakituisen asumisen pituuden vaatimus tulee pysyttää nykyisessä kuudessa kuukaudessa.

- 10) Allekirjoittajat esittävät voimaansaattamislakiin **lisättäväksi Norjan ja Suomen kalastusoikeuksien haltijoiden yhteistyöelintä**, jolla osaltaan turvataan paikallisten kalastus sekä lohikantojen suojelu. Vastaavasti luonnoksesta voidaan **poistaa 13 § Tenojoen kalastussopimuksen paikallinen seurantaryhmä tarpeettomana, päällekkäisenä hallintona** ja antaa tehtävät osittain kalatalousalueelle/paikallishallinnolle sekä uudelle Norjan ja Suomen kalastusoikeuksien haltijoiden yhteistyöelimelle.

Lisäksi esitämme, että 5 §:ään lisätään seuraava teksti: Maa- ja metsätalousministeriö sopii Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun seuranta- ja tutkimusryhmän toimeksiannosta ja nimeää edustajat ryhmään, *toinen jäsenistä edustaa kalastusoikeuden haltijoita sekä perinteistä tietämystä*.

- 11) Allekirjoittajat esittävät, että **lupatuotot jaetaan Tenon kalastustoimikunnan II osamietinnössä esitetyn periaatteen mukaan valtiolle (27,8 %) ja kalastusoikeuksien omistajille (72,2 %)**, sillä lupatulojen palautukset ovat korvauksia kalastusoikeuden haltijoiden omaisuuden käytöstä.
- 12) Allekirjoittajat esittävät, että muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan kalastusoikeuden haltijalle oikeus rekisteröidä vene poistetaan luonnoksesta. Lisäksi allekirjoittajat esittävät, että **veneiden tuontikielto pysytetään Tenon vesistöalueella**.
- 13) Allekirjoittajat näkevät, että lisäys kalastuslain 4 §:ään uudesta kalastusoikeuksien haltijoiden ryhmästä on tarpeeton. Mikäli ryhmä pysytetään luonnoksessa, niin kalastusoikeudet tulee antaa kiinteistölle, ei kiinteistön omistajalle.
- 14) Allekirjoittavat vaativat, että voimaanpanolaissa **on säädettävä kalastusrajoitusten aiheuttamista korvauksista kalastusoikeuksien haltijoille**. Luonnoksesta **tulee poistaa ehdotus Tenojoen korvauslain kumoamisesta**, sillä vain Veahcaknjárgan osakaskunnassa on aloitettu korvauslain edellyttämä lunastustoimitus.
- 15) Lisäksi allekirjoittajat vaativat, että perinteisen kalastuksen harjoittamisen vähentyminen tulisi estää perustamalla **perinteisen saamelaiskulttuurin tukirahasto**, jolla pyritään elvyttämään saamelaisten harjoittamaa kalastusta Tenolla.
- 16) Allekirjoittajat uudistavat edelliset lausuntonsa.

Allekirjoittajat perustelevat lausuntoa seuraavasti:

1. Tenon kalastusoikeuksista

Deatnu – Teno ja sen luossa – lohi ovat olennainen osa saamelaiskulttuuria. Lohenkalastus on kehittynyt vuosisatojen ajan, alueen tärkeimpänä kalastusmuotona ovat saamelaisille erilaiset perinteiset kalastusmuodot sekä vapa- ja viehekalastus¹. Perinteisiä kalastusmuotoja ovat esimerkiksi kulkutus, kalastus seisovalla verkolla, patokalastus sekä nuottaus. Virkistyskalastajat eli kalastusmatkailijat harjoittavat vapa- ja viehekalastusta.

Nykyään Tenon kalastusta sääntelevät kalastuslaki (379/2015) sekä Suomen ja Norjan välinen sopimus Tenon kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä (SopS 94/1989, Tenon sopimus). Sopimukseen sisältyy Tenojoen kalastuspiirin yhteinen kalastussääntö (94/1989), jossa annetaan tarkempia sääntöjä kalastamisesta Tenolla. Lisäksi on annettu erillinen asetus Tenojoen kalastuspiirin sivuvesistöjen kalastussäännöstä (405/1990), jossa säädetään muun muassa rauhoitusajoista sekä pyydyksistä.

¹ Vastoin vallitsevaa käsitystä myös vapa- ja viehekalastus on saamelaisten perinteinen kalastustapa. Englantilaiset matkailukalastajat toivat 1800-luvulla nimenomaan perhokalastuksen Tenolle. eivät vapa- ja viehekalastusta. Tästä seurasi virheellinen tulkinta, ettei saamelaiset ole kalastaneet vavalla ja vieheellä tätä ennen. Suomen valtio onkin ottanut oikeudettomasti vapa- ja viehekalastuksen jokamiehen oikeuden perusteella hallintaansa ottamatta huomioon saamelaisten oikeuskäsityksiä ja -tapoja.

Saamelaisille, kuten muillekin alkuperäiskansoille, on aina ollut elintärkeää turvata oman kulttuurinsa säilyminen ja jatkuminen seuraaville sukupolville. Saamelaisille oma kulttuuri käsittää kielen, tavat, perinteet sekä elinkeinot. Kalastus on Tenolla nimenomaan saamelaisten perinteinen elinkeino, johon on kehittynyt vuosisatojen ajan omat tapansa harjoittaa kalastusta. Saamelaisilla kalastusta varten on omat oikeuskäsityksensä, joita noudatetaan yhä Tenolla. Saamelaisten kalastustavat ja -muodot ovat kodifioitu Norjan ja Suomen välisiksi Tenojoen kalastussopimuksiksi jo vuodesta 1873 lähtien.

Tenojoen kalastusoikeudet perustuvat vanhoihin saamelaisten siidojen eli lapinkylien nautintaoikeuksiin. Utsjoella perustettiin 1840-luvulta alkaen uudistilojen sijasta erityisiä kalastustiloja (fiskeläge) vanhojen suku- tai perintömaidensa puitteisiin. Uudistiloja perustettiin kalastustilojen tilalle vuodesta 1832 lähtien aina 1860-luvulle, viimeinen perustettiin 1925. Näistä kolmea lukuun ottamatta (nimismies, pappila ja koulu) olivat kaikki saamelaisten perustamia. Tilukset käsittivät kunkin kylän jäsenen hallitsemaa maaomaisuutta kalavesineen ja juuri tiluksista maksettiin lapinkylän veroa, ei henkilöistä.² Utsjoella kuitenkin maksettiin vielä vuoden 1875 erikoismaakirjan ja Suomen viimeisimmän vuoden 1905 maakirjan mukaan lappalaisveroa oman verotuksen kohteena.³

Pohjoisia olosuhteita varten säädettiin laki isojaosta ja verollepanosta sekä valtion mailla olevien vuokra-alueiden lunastamisesta Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa (157/1925). Utsjoella ensimmäiset isojakotoimitukset pantiin vireille vuonna 1932 ja ne päättyivät 1962, Inariin muodostetun yhteismetsän osalta 1968. Utsjoella otettiin huomioon alueen ja väestön erityisolosuhteet, sillä isojaossa tilojen elinkelpoisuutta arvioitaessa kalastus pantiin verolle osana manttaalia, siten että 1 kilo suolakalaa (kaksi kg tuoretta kalaa) vastaa 2 kilon heinäsattoa. Utsjoella peltomaata ei katsottu olevan lainkaan⁴ ja yleisesti todetaankin Tenojoen vastaavan saamelaisten peltoja. Vesipiirirajankäyntitoimitukset aloitettiin isojaon saatua lainvoiman 1963 ja ne kestivät vuoteen 1996.

Tenajokilaaksoissa kalastusoikeudet ovat osa alueen kiinteistöjen varallisuutta.⁵ Tilojen kalastusoikeudet Tenolla perustuvat vedenomistukseen, talojen perustamisasiakirjoissa annettuihin erityisiin oikeuksiin, ylimuistaiseen nautintaan tai muuhun lailliseen perusteeseen. Vesipiirirajankäynnissä ratkaistiin vesialueiden omistus sekä osittain kalastusoikeudet, sillä niissä vahvistettiin taloille erityisperustaisia kalastusoikeuksia lohkokunnan ulkopuolisille vesialueille, toisin sanoen valtion vesille ja toisten lohkokuntien vesialueille. Nyt käynnissä ovat kiinteistönmääritykset, joissa osakaskunnassa vahvistettu erityisiä etuuksia osakaskunnan omille vesille tuomio saamelaisen tapaoikeuden perusteella. Kaiken kaikkiaan Tenosta noin 70 % on kalastuskuntien hallinnoimaa vesialuetta ja noin 30 % valtion vesialuetta⁶, johon tosin kohdistuu huomattavassa määrin erityisperustaisia oikeuksia, joten yksityisten hallinnoimaa on

² Korpijaakko-Labba, Kaisa: Saamelaisten oikeusasema Suomessa. Dieđut No 1/1999, 2000, s. 125–130.

³ Korpijaakko-Labba, Kaisa: Saamelaisten oikeusasema Suomessa. Dieđut No 1/1999, 2000, s. 170–174.

⁴ Nahkiaisaja, Tarja: Asutus ja maankäyttö Inarissa ja Utsjoella 1700-luvun puolivälistä vuoteen 1925. Oikeusministeriö. Helsinki 2006, s. 96.

⁵ Vuonna 2011 Tenojoen vesistöalueella oli 1800 kalastusoikeudellista kiinteistöä. Kiinteistöjen kalastusoikeuksista paikkakuntalaisilla oli 39 % sekä heidän ulkopaikkakuntalaisilla perillisillä oli 16 % ja jakamattomilla perikuntilla 30 %. Loma-asukkailla, jotka olivat ostaneet kiinteistönsä kalastusoikeuksineen, oli 9 %. Lisäksi yhteisomistuksessa eli osakeyhtiöillä, järjestöillä, valtiolla ja kunnalla oli 6 %. (Lähde: ⁵ Länsman, Maija: Tenojoen lohenkalastuksen omistajat – maanomistuksellinen osakkuus Suomen puolella, s. 10-14.)

⁶ Helander, Johannes: Tenojoen vesistön kalastusoikeuksista. Teoksessa Komiteanmietintö 1985:9 : Tenojoen kalastustoimikunnan mietintö 1. 1985b, s. 21-23.

Tenosta yli 90 %. Toisin sanoen, Tenojoen lohen omistavat kalastusoikeuksien haltijat, toisin kuin Torniojoen.

Voidaan arvioida, että saamelaisten osuus kalastusoikeuksien haltijoista on noin 90 %. Tarkasteltaessa ulkopaikkakuntalaisten ostamien kiinteistöjen (mökkiläisten) osuutta kalastusoikeuksista huomataan, että heitä lukumäärältään paljon (29 %), mutta heillä kalastusoikeuksia osuuslukuna laskettuna vain 9 %⁷, joten rajoituksen ovat kohdistettu väärälle kalastusoikeuksien haltijoiden ryhmälle.

Kuitenkin Suomen puolen paikalliset ja heidän perillisensä ovat vuoden 2015 saalistilastojen mukaan pyytäneet erilaisilla verkkopyydyksillä vain 27 % saaliista, kun taas paikalliset vapa- ja viehekalastajat pysyivät 23 % ja matkailukalastajien vapa- ja viehekalastuksen osuus oli 50 % saaliista. Tenojoen saaliit vaihtelevat vuosittain 63 000 ja 250 000 välillä, keskimäärin lohta pyydetään 130 000 kiloa. Vuosittainen saalis saattaa olla jopa 20 % koko Euroopassa pyydetystä lohisaaliista.⁸

Kaiken kaikkiaan Tenojoen kalastusoikeudet poikkeavat muusta Suomesta, sillä yksityisten vesialueille on vahvistettu erityisperustaisia oikeuksia, muodostaen erittäin monimutkaisen oikeudellisen järjestelmän. Tenojoen sopimukseen on kodifioitu saamelaisten perinnäistavat, joita ehdotuksella rajoitetaan ja täten vaikeutetaan sekä paikoin jopa estetään saamelaiskulttuurin harjoittaminen kalastuksena.

2. Voimaansaattamislain yleisperustelut

Tenojoen sopimus ja kalastussääntöluonnos sekä voimaansaattamislakiluonnos sisältävät monia Utsjoen kunnan ja osakaskuntien kannalta ongelmallisia säännöksiä ja puutteita. Utsjoki on Suomen ainoa kunta, jossa noin 70 % asukkaista on saamelaisia, ja jossa saamen kieli on toisena virallisena kielenä. Saamelaisten oikeusasemaa on parannettu viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta elinkeinolainsäädäntöä ei ole muutettu vastaamaan perustuslain saamelaiskulttuurinsuojaa. Allekirjoittajat ovat erittäin pettyneitä siihen, että Tenojoen sopimusluonnoksessa ei turvata saamelaisten perustuslaillista oikeutta kieleen ja kulttuuriin, luonnoksessa ei ole edes huomioitu saamelaisten osallistumisoikeuksia tyydyttävästi. Allekirjoittajat ovatkin esittänyt, että **saamelaisille kalastusoikeuksien haltijoille ja heidän perillisilleen asuinpaikasta riippumatta olisi tullut myöntää erillinen kalastajaryhmästatus, jolla olisi ollut oikeus kalastaa kaikilla kalastustavoilla.**

Kalastaminen on vähentynyt perinteisillä kalastusmenetelmillä luonnollisen poistuman takia sekä lohen hinnan putoamisen seurauksena voimakkaasti, 70,4 % vuodesta 1984 vuoteen 2015 sekä Norjan että Suomen⁹ puolella. Luonnoksessa rajoitetaan perinteistä kalastusta eli

⁷ Länsman, Maija: Tenojoen lohenkalastuksen omistajat – maanomistuksellinen osakkuus Suomen puolella, s. 10-14.

⁸ Fangstrappport for Tanavassdraget 2015, sivu 3. Ks. <http://tanafisk.no/wp-content/uploads/2016/04/Fangstrappport-for-Tanavassdraget-2015.pdf>, haettu 1.8.2016.

⁹ Suomen puolella patojen lukumäärä on laskenut 81 % ja seisovan verkon 68,1 %.

verkkopyydyksiä noin 78 %:lla ja rajoitus kohdistuu pääasiassa saamelaisiin. Lisäksi esimerkiksi Nuorgamin osakaskunnassa puolet perinteisistä kalastusalueista menetetään rajoitusten takia, tämä täyttää jo tosiasiallisen korvauksettoman pakkolunastuksen tunnusmerkistön. Täten luonnos osaltaan heikentää saamelaiskulttuurinsuojaa, kuten teki Metsähallituslakikin.

Allekirjoittajat ovat myös huolissaan kunnan matkailuyrittäjien toimeentulosta, sillä matkailukalastuslupien määrää rajoitetaan luonnoksella yhteensä kolmasosalla, Suomen puolella myytäväksi lupia jää 30 % verrattuna vuoteen 2015. Kunnassa matkailu työllistää paikallisia ja se perustuu luontoon, kulttuuriin ja paikallisiin vahvuuksiin – se kunnioittaa ja tuo esille paikallista kulttuuria positiivisessa mielessä.¹⁰ Lisäksi alueen palvelurakenne tukeutuu osaltaan matkailun kerrannaisvaikutuksiin.

Uutuutena luonnoksessa on ryhmä alueen ulkopuolella asuvista kalastusoikeuksien haltijoista, jotka voivat lunastaa etuoikeutetun vene- tai rantakalastusluvan. Allekirjoittajat näkevät, että on virheellistä antaa ulkopaikkakuntalaisille loma-asukkaille etuoikeus ostaa vene- tai rantakalastusluvan, kun taas ulkopaikkakuntalaiset Tenojokivarsien perilliset menettävät oikeutensa kalastaa perinteisillä kalastusmuodoilla. Vertailtaessa kalastusoikeuksia huomataan, että ulkopaikkakuntalaiset loma-asukkaat omistavat 9 % kalastusoikeuksista, kun taas jokivarsien perilliset omistavat 16 % sekä jakamattomilla perikunnilla¹¹ on 30 %. Luonnoksella perustetaan uusi kalastusoikeuden haltijoiden ryhmä vapa- ja viehekalastusta varten, kun taas saamelaisilta perintöoikeuden saaneilta muualla asuvilta viedään oikeus harjoittaa perinteistä kalastusta – luonnoksen avulla muutetaan Tenojoki vapa- ja viehekalastusjoeksi perinteisen kalastuksen kustannuksella.

Luonnoksen tarkoituksena on vähentää kalastuskuolevuutta, joten luonnoksen johtavaksi periaatteeksi on valittu varovaisuusperiaate. Sitä varten on kehitetty mekanismi, jonka avulla säätelyä voidaan joustavasti ja nopeasti mukauttaa lohikantojen tilan edellyttämällä tavalla. Mekanismi perustuu olemassa olevaan tutkimustietoon¹² kalastuskuolevuuden määrittelyssä, jota varten tulee olla tiedossa elävien lohien määrä Tenossa. Kuitenkaan eläviä lohia ei voida laskea luotettavasti, sillä Tenosta puuttuvat kaikuluotainlaskurit, joten säätely on rakennettu virheellisten olettamien varaan. Kalastussääntöehdotuksen sisältämät kalastuksen säätelytoimet on suunniteltu kantojen vahvistumisen kannalta niin tehokkaiksi, että matkailun ennakoitavuus kärsii. Esimerkiksi vuositasolla kalastusrajoitukset on annettava vasta huhtikuun alkuun mennessä, joten allekirjoittajat ovat huolissaan matkailuyrittäjien investointien rajusta vähenemisestä.

Kokonaisuutena arvioiden voimaansaattamislakiluonnos sopimuksineen ja

¹⁰ Tenonlaakson kehittämissuunnitelma 2020.

¹¹ Jakamattomien perikuntien osakkaiden kotipaikkoja on eri puolilla Suomea sekä ulkomailla.

¹² Luonnos perustuu vanhentuneeseen tutkimustietoon kalastuskuolevuudesta erityisesti Tenojoen yläjuoksulla, Kaarasjoessa ja lesjoessa. Vuoden 2016 arviot kalastussaaliista ovat erinomaiset, joten paikalliset ovat kyseenalaistaneet tutkimustiedon luotettavuuden.

kalastussääntöineen rajoittaa erittäin voimakkaasti perinteisillä kalastusmenetelmillä pyytäviä, heidän perheitänsä ja mahdollisuuksiansa harjoittaa yhdessä kalastusta. Rajoittamalla perinteistä pyyntiä edistetään saamelaisten sulauttamista suomalaisväestöön.

3. Esitysluonnoksen arviointia

3.1 Yleisperustelut

Allekirjoittavat vaativat, että luonnos hallituksen esitykseksi hylätään perustuslain sekä kansainvälisten sopimusten vastaisena, sillä **ehdotus loukkaa saamelaiskulttuurin suojaa, omaisuudensuojaa sekä yhdenvertaisuutta**. Samalla sopimus vaarantaa myös Tenojoen kalastuksen saamelaisena elinkeinona ja uhkaa Utsjoen kunnan elinkeinoja (ks. aikaisemmat lausunnot). Näemme, ettei hallituksella ole perusteita antaa voimaansaattamislakia, sillä luonnos perustuu pääasiassa saamelaisten oikeuksien varaan kalastusoikeuksina, eikä Suomen hallitus ole saanut saamelaisilta oikeudenomistajilta eikä Saamelaiskäräjiltä suostumusta esitysluonnoksen mukaiseen säätelyyn.

Allekirjoittajat ehdottavat, että **maa- ja metsätalousministeriö teettää oikeudellisten, kulttuuristen, sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristövaikutusten arvioinnin yhdessä kalastusoikeuksien haltijoiden kanssa nykyisestä sopimuksesta sekä esitysluonnoksesta. Erityisesti arvioinnin tulisi koskea Tenojokilaaksojen saamelaiskulttuuria, omaisuudensuojaa sekä Utsjoen kunnan elinkeinoja, erityisesti matkailua**. Esimerkiksi esitysluonnoksessa ei arvioida taloudellisia vaikutuksia käytännössä lainkaan euromääräisesti, vaikka euromääräinen arviointi on olennaista kalastuslupamaksusääntelyn kannalta. Vasta vaikutusten arvioinnin perusteella voidaan hahmottaa uuteen kalastussopimukseen tarvittavat muutokset. Vaikutusten arviointi osaltaan korvaisi esitysluonnoksen yleisperusteluiden puutteita. Sopimus- ja kalastussääntöluonnoksesta ei ole myöskään laadittu ennakoarviointia, jossa tarkastellaan luonnoksen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia sekä erilaisten vaihtoehtojen arviointia. Esitysluonnoksesta huomaa, että tietty asiaryhmä, esimerkiksi etuoikeutetut luvat ovat esityksen valmisteluvaiheessa päätetty jo ennakolta poliittisesti ja muu säätely sovitetaan tähän.

Vaikutusten arviointi nykyisestä sopimuksesta ja siihen liittyvästä sääntelystä on myös olennaista, sillä muutoin ei ole perusteltua tietoa sopimuksen aiheuttamista oikeudellisista ja käytännön ongelmista.

Allekirjoittajat näkevät, että ministeriön oma osaaminen saamelaiskulttuurista ja Tenon kalastuksesta ei ole riittänyt lainsäädännön laatimiseen eikä saamelaisten oikeudenomistajien käytännön kokemusta ole otettu huomioon valmisteluvaiheessa – ainoastaan luonnontieteellinen tutkimus on huomioitu valmistelussa. Lisäksi erityisesti alkuperäiskansoja ja saamelaisia koskeva kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden asianmukainen esittely luonnoksessa on puutteellista. Myös perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten arviointi puuttuu. Myös Tenon kalastusoikeuksien erityispiirteet ovat vaillinaisesti tuotu esille voimaansaattamislakiluonnoksessa, monimutkaisen kalastusoikeusjärjestelmän tarkastelu olisi auttanut hahmottamaan sääntelyn perusteita.

3.2. Asiakohtainen arviointi

a) Hoitosuunnitelma ja siihen liittyvät pykälät (2, 3, 5, 6 ja 13)

Sopimusluonnoksen tavoitteena on edistää Tenon kalakantojen kestäväää käyttöä ja hoitoa parhaaseen mahdolliseen tietoon perustuen, tätä tavoitetta varten ehdotetaan sääntelymekanismiksi Norjan ja Suomen yhteistä lohikantojen hoitosuunnitelmaa, jonka laatii maiden yhteinen seuranta- ja tutkimusryhmä. Esitysluonnoksen 5 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriö sopii Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettun seuranta- ja tutkimusryhmän toimeksiannosta ja nimeää edustajat ryhmään. Ryhmässä 4 jäsentä, joista Norjasta on kaksi edustajaa ja MMM nimeää kaksi edustajaa.

Artikla 12 mukaan paikalliset kalastusoikeuksien haltijat osallistuvat työhön. Kuitenkin luonnoksessa (s. 79) todetaan, että ”Paikallisten kalastusoikeuksien haltijoiden osallistuminen tutkimusryhmän työhön olisi luontevinta määritellä jatkossa työryhmän toimeksiantoa täsmentämällä niin, että tutkimusryhmän yhteistyö kattaisi kalastusoikeuksien haltijat.” Lause on epäselvä, joten paikallisten kalastusoikeuksien haltijoiden osallistuminen ryhmän työhön jää erittäin epäselväksi, eikä vastaa sopimuksen henkeä.

Lakiehdotusten perusteluissa s. 79 ehdotetaan, että Luonnonvarakeskus ehdottaa kaksi edustajaa, jotka MMM nimeää ryhmään. Ehdotamme, että 5 §:ään lisätään seuraavaa:

Maa- ja metsätalousministeriö sopii Norjan toimivaltaisen viranomaisen kanssa 12 artiklan 2 kohdassa tarkoitettun seuranta- ja tutkimusryhmän toimeksiannosta ja nimeää edustajat ryhmään, *toinen jäsenistä edustaa kalastusoikeuden haltijoita sekä perinteistä tietämystä.*

Tällä ehdotuksella turvataan saamelaisten kalastusoikeuden haltijoiden osallistuminen ryhmän työskentelyyn. Mikäli ryhmässä tarvitaan erillistä biologista tutkimusyhteistyötä Norjan vastaavan tutkimusinstituution kanssa, tutkimusyhteistyötä voidaan tehdä perustamalla alaryhmä varsinaiselle seuranta- ja tutkimusryhmälle.

Esitysluonnoksen 6 §:ssä säädetään, että Luonnonvarakeskuksen tulee valmistella yhteistyössä Lapin ELY-keskuksen kanssa sekä alueella toimivaltaisen kalastuslain 23 §:ssä tarkoitettun kalatalousalueen kanssa. Kalatalousalueet perustetaan vuonna 2019, joten tärkeässä alkuvaiheessa, **vuosina 2017 ja 2018 kalastusoikeuksien haltijat eivät pääse valmistelemaan hoitosuunnitelmaa, joka sekin on sopimuksen 12 artiklan vastaista**, sillä paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden tulee osallistua työhön. Pykälän sisällön on vastattava varsinaista sopimusta.

Esitysluonnoksen 13 §:ssä ehdotetaan perustettavaksi **Tenojoen kalastussopimuksen paikallinen seurantaryhmä arvioimaan kalastussopimuksen vaikutuksia**. Se voi tehdä esityksiä ja aloitteita kalastuksen järjestämisestä ja kalakantojen hoidosta sekä yhteen sovittaa alueen näkemyksiä. Lisäksi sen tehtävänä on välittää paikallista perinteistä tietämystä seuranta- ja tutkimusryhmälle sekä lohikantoja koskevia tieteellisiä tutkimustuloksia sidosryhmille.

Tällä 13 §:ssä esitetyllä ryhmällä ei ole käytännössä päätösvaltaa, se toimii paikallisten keskustelukerhona. Vaikutusarviointi on siirretty keskeisimmäksi ryhmän eli paikallisten tehtäväksi, mutta tehtävään ei ole varattu sen edellyttämiä taloudellisia tai henkilöresursseja.

Allekirjoittajat ovat erittäin huolissaan maa- ja metsätalousministeriön asenteesta perinteistä tietämystä kohtaan, sillä sitä luonnoksessa ei arvioida tieteellisenä tietona, biologisen tutkimuksen kanssa yhdenvertaisena. Nykytutkimuksen pääperiaatteena on, että tutkijat työstävät tutkimustuloksensa suurelle yleisölle luettavaan muotoon ja jakavat tietoa tutkimustuloksistaan sekä tutkimuskohteille että alueille. Tässä luonnoksessa nimenomaan paikallisen seurantaryhmän tehtäväksi on annettu lohikantoja koskevan tieteellisten tutkimustulosten levittäminen omille sidosryhmilleen. Allekirjoittajat eivät ymmärrä, millä perusteella lainsäädännön kautta luodaan järjestely, jossa tutkijat välttyvät tutkimustulostensa paikallistason kritiikiltä.

Tarvitaanko erillistä keskusteluryhmää, jotta paikallisten kalastusoikeudet nimellisesti otetaan huomioon? **Allekirjoittajat vastustavat Tenojoen kalastussopimuksen paikallisen seurantaryhmän perustamista, sillä Tenojoen paikallishallinto voi hoitaa esityksessä säädetyt tehtävät** tai kalatalousalue vuodesta 2019 lähtien. Tenon paikallishallinnolle tulee antaa toimivaltaa työskennellä Norjan paikallishallinnon kanssa (TF).

Voimaansaattamislakiluonnoksessa on keskitetty päätös- ja toimeenpanovalta Norjan ja Suomen yhteiselle tutkimus- ja seurantaryhmälle, paikallisten kalastusoikeuden haltijoiden asema on luonnoksessa jätetty keskustelukerhomaiseksi. Luonnoksessa kalastusoikeuksien haltijoiden suora osallistuminen hoitosuunnitelman laatimiseen ei toteutuisi, vaan heidän osallistuminen olisi välillistä kalatalousalueen kautta, jossa jäsenenä ovat kalastusoikeuksien haltijoiden lisäksi monet muut intressiryhmät. Maa- ja metsätalousministeriö vahvistaa tutkimus- ja seurantaryhmän esitykset, mutta käytännössä ministeriön Tenon kalastusta koskeva asiantuntemus ei riitä tekemään esityksistä poikkeavia päätöksiä. Subsidiariteettiperiaatteen mukaan, päätösvallan tulisi olla nimenomaan omaisuuden, kalastusoikeuksien haltijoilla, eikä tutkijaryhmällä. Päinvastoin, tutkimusryhmän toiminnan tulisi olla alisteista perustettavalle Tenon paikallishallinnolle.

Tenojoen vesistöön perustetaan kalatalousalue vuoden 2019 alussa. Kalastuslain 24 §:n mukaan kalatalousalueen tehtävät ovat:

- 1) kalavarojen kestävä käytön ja hoidon suunnittelu;
- 2) käyttö- ja hoitosuunnitelmaehdotuksen laadinta, hyväksytyt suunnitelman toimeenpano ja sen vaikutusten seuranta;
- 3) kalavarojen käyttöön ja hoitoon liittyvä tiedotus;
- 4) kalastuksenvalvonnan järjestäminen;
- 5) kalastuksen sekä kalakantojen hoitotoimenpiteiden seurantatietojen kerääminen;
- 6) kalastuksen yhtenäislupa-alueiden muodostamisen edistäminen vapaa-ajan ja kaupallisen kalastuksen tarpeisiin;
- 7) vesialueen omistajien kalatalousalueelle siirtämät tehtävät;
- 8) viehekalastuksesta kertyneiden korvausvarojen jako vesialueen omistajille;
- 9) muut elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen tulohajaukseen sekä tähän lakiin perustuvat tehtävät.

Luonnoksella 1 kohdan kalavarojen kestävä käytön ja hoidon suunnittelu annetaan Norjan ja Suomen yhteisen seuranta- ja tutkimusryhmän tehtäväksi Tenon ja sellaisen sivuvesistön osalta, johon lohi nousee. Käytännössä kalatalousalueelle jää käyttö- ja hoitosuunnitelman laatiminen tunturijärville. Sopimusluonnoksen mukaan Norja ja Suomi hoitavat yhdessä Tenojoen valvontaa yhdessä muiden viranomaisien kanssa. Valvonta – mitä alueita kattaa, kalatalousalueille jää sivuvesistöjen sekä tunturijärvien valvonta. Esitysluonnoksen mukaan

seurantatietojen kerääminen kuuluu Norjan ja Suomen yhteiselle seuranta- ja tutkimusryhmälle. Maa- ja metsätalousministeriö antaa asetuksen kalastusalueista sekä hinnoista, joten kalatalousalueella ei ole mahdollisuuksia päättää kalastuslupa-alueista eikä hinnoista.

Käytännössä kalatalousalueelle jää Tenon ja sen sivuvesistön sekä tunturivesien kalavarojen käyttöön ja hoitoon liittyvä tiedotus. Lisäksi tunturijärvien osalta muut tehtävät jäävät kalatalousalueelle. **Esitysluonnos ei kohtele yhdenvertaisesti Tenon vesistön kalatalousaluetta verrattuna muihin Suomen kalatalousalueisiin, sillä siltä on poistettu käytännössä Tenoa koskeva toimivalta.**

b) Kalastusluvut

Esitysluonnoksen 10 §:ssä säädetään kalastuslupahinnoittelusta. Luonnoksessa Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvien saamelaisien kalastusluvan hinta korotettaisiin 5 eurosta 40 euroon eli hinta kahdeksankertaistetaan. Lisäksi paikkakuntalaisen vapakalastusluvan hinnaksi ehdotetaan 150 € kesässä. Puolestaan etuoikeutettu venelupa maksaisi 10 € ja rantalupa 5 €, eli käytännössä näiden osalta olisi huomattava hinnanalennus.

Allekirjoittajat esittävät, että yleisen paikkakuntalaisluvan hinta pitää pysyttää nykyisellään sekä puolisolle ja lapsille tulisi myydä lupia samasta luvanmyyntiryhmästä. Kalastuslupien hinnoittelun osalta yleisperustelujen luvussa 4.3 todetaan, että Tenon valuma-alueella asuvien kalastusluvan hinta on hyvin alhainen etenkin, kun kysymyksessä on kausilupa. Väite on täysin perusteeton, sillä antaahan tämä lupa kalastusoikeuden haltijoille oikeuden käyttää vesialueen omistajalle kuuluvaa kalastusoikeutta, erityisperusteista kalastusoikeutta tai kuntalaiselle muutoin kuuluvaa maksutonta oikeutta. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on edellä mainitussa lausunnossaan päinvastoin todennut kalastusluvan maksullisuuden olevan eräissä tapauksissa ongelma perustuslain omaisuudensuojan kannalta, mutta tällaisten kalastusoikeuden maksullisuudelle löytyi valio-kunnan näkemyksen perusteluja nykyisen kalastussopimuksen voimaansaattamislain yhteydessä. Tätä taustaa vasten yleisen paikkakuntalaisluvan hinnannostolle ei ole perusteita voimaansaattamislain 10 §:n mukaisesti.

Allekirjoittajat ovat sitä mieltä, että matkailukalastuksen lupahintoihin ei ole tarvetta antaa mahdollisuuksia alentaa nykyisiä hintoja. Toisaalta matkailukalastuksen lupahintojen ylärajaa tulisi nostaa ehdotetusta tai säätää vain lupahinnan alaraja. Matkailukalastuksen lupahinnoittelulle tulisi löytää taso, jossa lupien kysyntä ja kiintiöity tarjonta kohtaavat. Hintatasoa tulisi tarkistaa Norjan Tenon lupien hintaa vastaavaksi.

Kuten todettu, jakamattomissa perikunnissa on noin 30 % kalastusoikeuden haltijoista. Saamelaiskulttuurille tunnusomaista on, että kuolinpesät jätetään jakamattomiksi, jotta suvun yhteisöllisyys säilyy. Esimerkiksi Utsjoen kirkonkylän osakaskunnassa jaettiin pesä, jossa oli yli 500 osakasta ympäri maailmaa. Kuolinpesien oikeustoimien osalta pääperiaatteena on, että kaikkien kuolinpesän osakkaiden suostumus tarvitaan oikeustoimia tehtäessä. Kalastusluvan lunastus on oikeustoimi, johon tarvitaan kaikkien pesän osakkaiden suostumus. Nykyisen sopimuksen mukaisena luvanmyyntikäytäntönä on ollut, että jokainen kuolinpesän osakas on voinut lunastaa luvan ilman muiden suostumusta. **On kohtuutonta, että kalastusluvan lunastusta varten tarvitaan suostumus kaikilta pesän osakkailta tai edellytetään**

kuolinpesän jakamista. Mikäli luvanmyyntikäytäntöä tiukennetaan, niin se pakottaa kuolinpesien osakkaat jakamaan pesiä, pesien jako puolestaan lisää Tenojokivarren kiinteistöjen määrää ja osaltaan voi lisätä perinteistä kalastusta.

Esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa kalastusoikeuden luovutukseen (Kall 12 §), joten ilmeisesti tilanne jää oikeuskäytännön varaan. Aiemmin luvanmyynnissä tulkittiin nykyistä sopimusta väljemmin, sillä mikäli toiselle vanhemmista myytiin kalastuskortti, joka oikeutti perinteiseen kalastukseen, niin hänen perilliselleenkin myytiin perinteiseen kalastukseen oikeuttava kalastuslupa. Luvanmyyntikäytännön muututtua kirjallisen luovutuksia on käytetty perinteisen kalastuksen harjoittamista varten Tenon pääuomassa.

Nykyisen sopimuksen mukaan on ongelmallista, etteivät perinteisten kalastusoikeuksien haltijat eivät voi kalastaa omien perillistensä kanssa, mikäli he eivät tee kalastuslain 12 §:n mahdollistamaa kalastusoikeuden osittaista luovutusta. Mikäli kalastusoikeuden haltijana oleva vanhempi on edunvalvonnassa, niin tällöin hän ei voi tehdä kalastusoikeuksien luovutusta, koska se on oikeustoimi. Mikäli hän ei ole luovuttanut ennakkoperintönä kalastusoikeuksia, niin tällöin hänen perillisensä eivät voi käyttää hänen kalastusoikeuksiaan laillisesti.

Esitysluonnoksen mukaan kalastusoikeuden haltija voi lunastaa kalastusluvan, eivät hänen perillisensä. Tällöin saamelaiskulttuurin harjoittaminen estyy, sillä ilman kalastusoikeutta oleva perillinen ei voi kalastaa yhdessä vanhempansa kanssa. Lisäksi luonnoksessa on epäselvää, tuleeko alle 18-vuotiailla olla kalastusoikeus, jotta he voivat lunastaa perinteiseen kalastukseen oikeuttavan luvan. Perinteinen tieto ei välity sukupolvelta toiselle, mikäli kalastusta ei pääse harjoittamaan, sillä kalastusoikeutta ei voi vanhempien eläessä käyttää, jos he eivät ole siirtäneet kalastusoikeutta ennakkoperintönä.

Yleisesti osakaskunnissa luovutetaan kalastusoikeuksia sellaista kalastusta varten, jolla harjoitetaan perinteistä kalastusta eli erityisperusteisten oikeuksien osalta sekä myös luovutetaan kalastusoikeuksia vuorokausiperiaatteella matkailukalastajille. Esimerkiksi Utsjoen Kirkonkylässä on vuosittain noin 1500 luovutusta.

Kalastusoikeuden luovutuksessa kalastusoikeuksien haltija antaa toiselle luvan käyttää kalastusoikeuttaan, tällöin omistus jää luovuttajalle, joten ei ole haltija tämän esitysluonnoksen mukaisessa merkityksessä. Tämä tarkoittaisi, että Tenojokivarsien vesistöihin tulisi luovutuskielto,

Esitysluonnoksen mukaan vuokraus olisi mahdollista Tenon vesistöissä. Siihen vaaditaan kirjallinen muoto, samoin kuin vaaditaan luovutukselta nykyisen kalastuslain mukaan Tenon sopimuksen soveltamisalueella. Epäselväksi jää, voidaanko osa kalastusoikeudesta esimerkiksi etuoikeutettujen lupien lunastamiseen, voidaanko vuokrata kalastuspaikka tai erityisperustainen oikeus, esimerkiksi oikeus kulkutukseen tietyllä alueella.

Esitysluonnoksen 12 §:n säädetään erityisestä kalastuslupakiintiöstä eli ns. etuoikeutetuista kalastusluvista eli ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeuden haltijoiden kalastusluvista. Näiden kalastuslupien mitoituksessa tulisi ottaa huomioon, että kyseinen lupa antaa ulkopaikkakuntalaisille kalastusoikeuden haltijoille huomattavasti kalastusoikeudet kuin heillä muutoin vesialueen omistuksen ja osakaskunnan osakkuuden perusteella on, heillähän on vain 9 % osuus kalastusoikeuksista eli osakaskuntien osuusluvusta. Lupahan oikeuttaisi heidät kalastamaan ensinnäkin muiden omistamalla vesialueilla ja myös Norjan puolella. Nämä seikat

huomioon ottaen ehdotettu erityisten kalastuslupien mitoitukseen käytetty osuusluku 0,5 on aivan liian alhainen. Esimerkiksi Veahčaknjárgan osakaskunnassa kaksi kiinteistöä on pienempiä kuin em. luku, Kirkonkylässä puolestaan 13 kiinteistöä.

Osuusluvun ja kynnysarvon mitoituksella on suuri vaikutus alueen matkailuyrittäjien tuloihin, mitä vähemmän ulkopaikkakuntalaiset kalastusoikeuden haltijat lunastavat etuoikeutettuja lupia, sitä enemmän myydään tavallisia vene- ja rantalupia.

On huomattava, että etuoikeutetut luvat ovat osakaskuntakohtaisia, kuten ovat vene- ja rantaluvatkin.

c) Vakituinen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa

Esitysluonnoksessa määritellään asuinpaikkaperiaate kalastuslupajärjestelmän johtavaksi periaatteeksi. Kuitenkin luonnoksen s. 8 todetaan, että ”Asuinpaikkaperiaate on vieras ja ongelmallinen Suomen kiinteistöoikeudellisen järjestelmän sekä perustuslain kannalta.” Siksi allekirjoittajat ovat esittäneet, että **saamelaisille kalastusoikeuksien haltijoille ja heidän perillisilleen asuinpaikasta riippumatta olisi tullut myöntää erillinen kalastajaryhmästatus, jolla olisi ollut oikeus kalastaa kaikilla kalastustavoilla.**

Luonnoksen s. 101 todetaan, että vaikka kalastusoikeuksien haltijoista on kolmasosa ulkopaikkakuntalaisista kalastusoikeuden haltijoita, jotka on saanut oikeutensa suoraan perintönä paikkakunnalla asuvalta ja on siten todennäköisesti saamelaista alkuperää, niin rajoituksia ei katsottu voitavan kohdentaa saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän perusteella, sillä kyseinen määritelmä liittyy ainoastaan saamelaiskäräjien vaalien toteuttamiseen. Mikäli tämän tyyppistä argumentointia sovelletaan kaikkeen Suomen lainsäädäntöön, niin saamelaisista voidaan säätää vain saamelaiskäräjälaissa ja perustuslain saamelaiskulttuurin suojaa ei voida panna lainkaan täytäntöön tavallisella lainsäädännöllä. Täten maa- ja metsätalousministeriö käyttää näennäisargumentointia puolustaakseen kantaansa saamelaiskulttuurin ja saamelaisten oikeuksien jättämistä pois luonnoksesta, kuitenkin todeten että luonnoksen oikeussubjekteista pääosa on saamelaisia. Päinvastoin, luonnoksen tulisi turvata saamelaisten perustuslaillinen oikeus kulttuuriinsa, eli tässä tapauksessa kalastukseen.

Luonnoksessa todetaan s. 98, että ”Hyödyntämisen kohteena olevat kalat ovat juridisesti isännättömiä esineitä, kunnes niihin hankitaan omistusoikeus valtauksen kaltaisella säännöllä.” Tämä ei pidä paikkaansa Tenojokivarren talojen osalta, sillä Tenojokivarren tilat ovat hankkineet omistusoikeuden lohiin. Jokainen talo lunasti tietyn tilakohtaisen suolakalamäärän rahamääräisellä suorituksella isojakotoimitusten yhteydessä. **Voimaansaattamislakiluonnos on tehty virheellisen oletuksen varaan isännättömistä lohista, sillä Tenojokivarren tilat todella omistavat lohien, eikä valtio voi ilman kalastusoikeuden omistajien tai Saamelaiskäräjien suostumusta saattaa sellaista lakia voimaan, johon puuttuu heidän suostumuksensa.**

Mikäli voimaansaattamislaki hyväksytään, siihen tulee lisätä 9 §:ään Vakituinen asuminen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa lause ... ennen kalastuskauden alkua ***tai hän on saanut kalastusoikeutensa perintönä vakinaisesti Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvalta henkilöltä tai tämän perilliseltä.*** Lisäys turvaa saamelaisten oikeuden harjoittaa kalastusta.

Toissijaisesti mikäli lisäystä ei hyväksytä, niin vakituisen asumisen pituuden vaatimus tulee pysyttää nykyisessä kuudessa kuukaudessa, sillä Utsjoella on monia saamelaisia kalastusoikeuden haltijoita, jotka työskentelevät osan vuodesta muualla.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan lisättäväksi kalastuslakiin uusi kalastusoikeuden haltijoiden ryhmä: 4 f) Kalastuksesta Tenojoen vesistössä Suomen ja Norjan välillä tehdyn sopimuksen (SopS/) kalastussääntöä sovellettaessa yhteisen vesialueen osakaskuntaan kuuluvan osakaskiinteistön omistajaa. Vaikka kalastussäännössä on viittaus 4 §:ään, niin katsomme, että lisäys kalastuslain kalastusoikeuden haltijoihin ei ole tarpeellinen, sillä luonnoksella ei ole tarpeen sekoittaa kalastuslain systematiikkaa.

Luonnoksessa ei ole tarkasteltu lisäyksen vaikutuksia, sillä mikäli kaikki Tenojokivarsien osakaskiinteistön omistajat saavat kalastusoikeuden haltijan aseman, niin etuoikeutettuihin matkailukalastuslupiin oikeutettujen määrä moninkertaistuu, sillä yhteisomistuksessa ja perikunnilla on enemmän kuin puolet kiinteistöistä. Tavallaan kalastusoikeuden haltijakohtainen luvantyyppijärjestelmä monistaa kalastusoikeuden moninkertaiseksi.

Luonnoksen systematiikka ei ole looginen kalastusoikeuksien haltijoiden asemaa tarkasteltaessa. Ongelmana on, että luonnoksessa samalla kalastusoikeudella voi olla kaksi eri haltijaa. Etuoikeutetun luvan voi lunastaa sekä veneen voi rekisteröidä kalastusoikeuden haltija, mutta perinteistä pyyntiä voi harjoittaa vain kiinteistökohtaisesti, joten luonnoksessa ei kohdella yhdenvertaisesti eri kalastusluparyhmiä.

d) Venerekisteri

Esitysluonnoksessa annetaan muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan kalastusoikeuden haltijalle oikeus rekisteröidä vene. Nykykäytännön mukaan heillä ei ole oikeutta rekisteröidä venettä. Allekirjoittajat esittävät, että luonnoksesta poistetaan lause: ”Muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakinaisesti asuvalla kalastusoikeuden haltijalla, jonka osuusluku rajajokialueella sijaitsevasta yhteisestä vesialueesta on 0,5 tai joka omistaa vastaavan yksityisen vesialueen, on oikeus rekisteröidä vene.” Luonnoksen luvanmyyntikäytännön muuttuminen jo sinänsä vaikuttaa kielteisesti Utsjoen kunnan matkailuyrittäjiin ja tämä muutos vaikuttaisi erittäin kielteisesti myös heidän venevuokrauksesta saaviin tuloihin.

Käytännössä lisäys yhdessä uuden kalastusoikeuden haltijoiden ryhmän kanssa mahdollistaa, että **jokainen** muualla kuin Tenojoen vesistön jokilaaksoissa asuvan kalastusoikeuden haltija, jolla on vähintään 0,5 osuuslukuna, voi rekisteröidä veneen kiinteistöissä, joissa voi olla jopa kymmeniä omistajia. Lisäyksen myötä veneiden lukumäärä Tenolla kasvaa moninkertaiseksi. Tavallaan kalastusoikeuden haltijakohtainen rekisteröinti monistaa kalastusoikeuden moninkertaiseksi.

Nykyisen käytännön mukaan veneitä ei saada tuoda Tenojoen vesistöalueelle lohiloisvaaran vuoksi. Allekirjoittajat esittävät, että veneiden tuontikielto pysytetään Tenon vesistöalueella.

Esitysluonnoksessa veneen rekisteröinti on mahdollista vain kalastusoikeuden haltijalle tai hänen omistamalleen yritykselle. On epäselvää voiko esimerkiksi kuolinpesän osakas rekisteröidä veneen, sillä vaikka osakas saa muiden suostumuksen veneen rekisteröintiin, niin hän ei ole tosiasiallisesti kalastusoikeuksien haltija.

e) Saalisrekisteri

Esitysluonnoksen 7 §:n mukaan saalisrekisteröintivelvollisuus ulotetaan koko Tenojoen vesistön lohennousualueelle. Luonnoksessa ei oteta kantaa siihen, millainen järjestelmä rakennetaan sivuvesistöjen kalastusoikeuden luovutuksista.

f) Kalastuslupatulojen käyttö

Esitysluonnoksesta puuttuu taloudellisten vaikutusten arviointi kokonaisuudessaan. Määriteltäessä kalastuslupatulojen käytön perusteita (11 §) sekä on olennaista tietää tuotot ja kustannukset. Esitysluonnoksen s. 39 on esitetty seurannan ja tutkimuksen kustannuksia, vuositasolla ne ovat 300 000. Lisäksi vaaditaan laiteinvestointeja kymmenen vuoden välein 280 000 euron edestä. Valvonnan ja luvanmyynnin kustannuksia (sekä hallinto että luvanmyyntipalkkiot) ei ole arvioitu lainkaan, eikä myöskään luvanmyyntituloja. Oman arviomme mukaan kalastuslupatuottoja on vuositasolla noin 300 000 €. Arviomme mukaan kustannukset ovat huomattavassa määrin suuremmat kuin lupatulot, joten **valtion tulee varata talousarvioonsa määrärahaa Tenon sopimuksen hallinnointia varten.**

Nykyisessä sopimuksessa lupatulojen palautukset ovat korvauksia kalastusoikeuden haltijoiden omaisuuden käytöstä. Esitysluonnoksessa todetaan, että Tenon kalastustoimikunnan II osamietinnön esitetyn periaatteen mukaisesti on jaettu kalastuslupatulot kalastusoikeuksien omistajille (72,2 %) ja valtiolle (27,8 %). Joten allekirjoittajat esittävät, että **lupatuotot jaetaan saman periaatteen mukaan valtiolle (27,8 %) ja kalastusoikeuksien omistajille (72,2 %).**

Lupatulot tulee tulouttaa osakaskunnille niiden vesialueille myytyjen lupien perusteella, kuten on ollut käytäntönä tähän asti.

4. Lisäehdotukset

Esitysluonnoksella ehdotetaan kumottavaksi Tenon korvauslaki (501/1991). Luonnoksesta **tulee poistaa ehdotus Tenojoen korvauslain kumoamisesta, sillä vain Veahcacknjárgan osakaskunnassa on aloitettu vuonna 2011 korvauslain edellyttämä lunastustoimitus. Joten allekirjoittavat vaativat, että voimaanpanolaissa on säädettävä kalastusrajoitusten aiheuttamista korvauksista kalastusoikeuksien haltijoille.**

Lisäksi allekirjoittajat vaativat, että perinteisen kalastuksen harjoittamisen vähentyminen tulisi estää perustamalla **perinteisen saamelaiskulttuurin tukirahasto**, jolla pyritään elvyttämään saamelaisten harjoittamaa kalastusta Tenolla. Kuten aikaisemmin todettiin, perinteinen kalastus on vähentynyt huomattavasti viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana.

5. Lopuksi

Allekirjoittajat kannattavat lohen suojelua, mutta kalastusrajoitusten kohdentaminen suojelun vuoksi on voimaansaattamislunnonkoksessa ongelmallista, sillä rajoitukset kohdentuvat pääasiassa saamelaisten verrattuna matkailukalastajien harjoittamaan kalastukseen.

Tenojoen sopimuksella, kalastussäännöllä on merkittävät ja kauaskantoiset negatiiviset vaikutukset Tenojokivarsien saamelaisiin sekä heidän perillisiinsä ja Utsjoen kuntaan. Mikäli voimaansaattamislaki annetaan eduskunnalle ja hyväksytään, niin se osaltaan edesauttaa saamelaisten sulauttamisessa, sillä voimaansaattamislaki rajoittaa ja estää Tenon perinteistä kalastusta eli saamelaiskulttuurin harjoittamista.

Lausunnon laati Anne Nuorgam.

Allekirjoitukset lausunnot

Tenojen sopimusten ja kalastussääntöjen
voimaansattamista

Mika Aikio

Mika Aikio
Utzjoen kirkonkylän
yhteyden veden
osakaskunnan pj.

Antti Kätekeittä

Outakosken
osakaskunnan pj.

Astak Kylmäniemi
Astak Kylmäniemi
Nuorgamin osakas-
kunnan pj.

Sauli Sarre

Sauli Sarre
Veahčaknjárgan
osakaskunnan varapj.

Vuokko Terve-Nuhtavuopio
Vuokko Terve-Nuhtavuopio
Utzjoen kunnanjohtaja